

Κατάφρακτοι: Οι επίλεκτοι πολεμιστές του Βυζαντίου.

Γράφει ο Μάριος Νοβακόπουλος, Διεθνολόγος.

Αντίθετα με την κλασική αρχαιότητα της Μεσογείου, όπου κυριαρχούσε η ελληνική οπλιτική φάλαγγα και η ρωμαϊκή λεγεώνα, ο Μεσαίωνας είχε την άνοδο και καθιέρωση του βαρέως ιππικού ως το ισχυρότερο όργανο πολέμου και το καμάρι κάθε στρατιωτικής δύναμης. Στην συλλογική φαντασία μέχρι σήμερα ξεχωρίζουν οι τρομεροί ιππότες της φεουδαλικής Δύσεως, οι οποίοι για αιώνες αποτελούσαν τους ισχυρότερους μαχητές του Παλαιού κόσμου.

Με τη σειρά του, συνεχίζοντας την ρωμαϊκή κληρονομιά και αφομοιώνοντας τις εμπειρίες και τακτικές των γύρω λαών, το Βυζάντιο παρέτασσε στο πεδίο της μάχης τον δικό του βαριά εξοπλισμένο έφιππο πολεμιστή, τον κατάφρακτο.

Το βαριά θωρακισμένο ιππικό εμφανίζεται κατά την αρχαιότητα ανάμεσα στις νομαδικές φυλές της Ευρασιατικής στέπας, ενώ από τους εγκατεστημένους λαούς πρώτοι θα το υιοθετήσουν οι Πέρσες. Οι κατάφρακτοι ιππείς ανήκαν συνήθως στην αριστοκρατία, έφεραν μεταλλική θωράκιση εκείνοι και τα άλογα τους. Ανάλογες μονάδες ανέπτυξαν τα ελληνιστικά βασίλεια και οι Ρωμαίοι, αναγνωρίζοντας την σημασία τους

στο πεδίο της μάχης. Οι ρωμαϊκές ομάδες ονομάζονταν κλιβανάριοι, από το κλιβάνιον, τον βασικό θώρακα που κάλυπτε τον κορμό του πολεμιστή.

Η συντήρηση τέτοιων δυνάμεων όμως ήταν πάρα πολύ ακριβή, ενώ λόγω της θωρακίσεως τους ήταν σχετικά αργοί και δυσκίνητοι. Όταν λοιπόν η Ανατολική Ρωμαϊκή αυτοκρατορία άρχισε να συρρικνώνεται από τις επιθέσεις των Αράβων, των Βουλγάρων και των Σλάβων, τα παλαιά σώματα των κλιβαναρίων διαλύθηκαν, δίνοντας στην θέση τους σε ένα πιο ευέλικτο και πολλαπλής χρήσεως σώμα καταφράκτων. Εκεί που οι παλιοί κατάφρακτοι λειτουργούσαν ως δύναμη κρούσης, οι νέοι έπρεπε να χειρίζονται με την ίδια επιδεξιότητα το τόξο και το ακόντιο, ενώ τα άλογα τους ήταν συνήθως αθωράκιστα. Οι κλιβανάριοι βαρέου τύπου έκαναν μία σύντομη εμφάνιση κατά τη βασιλεία του Νικηφόρου Φωκά, όπου αποτέλεσαν την αιχμή του δόρατος των επιτυχημένων πολέμων κατά των Αράβων. Ήταν η χρυσή εποχή του αυτοκρατορικού στρατού, με τις εχθρικές δυνάμεις συχνά να διαλύονται από μόνες τους, μόνο στην είδηση πως οι Ρωμαίοι κατάφρακτοι έρχονταν κατά πάνω τους.

Οι κατάφρακτοι ήταν επαγγελματικό σώμα στρατού, ανήκαν δηλαδή στα αυτοκρατορικά τάγματα και όχι στα τοπικά θέματα, τα οποία επάνδρωναν στρατιώτες-αγρότες. Βασικό τους όπλο ήταν η ιππική λόγχη και το ξίφος, ενώ ιδιαίτερα δημοφιλές ήταν το απελατίκιον, δηλαδή το πολεμικό ρόπαλο. Η εξαιρετική τους θωράκιση τους προστάτευε από τα βέλη και τους καθιστούσε πολύ επικίνδυνους στη μάχη σώμα με σώμα.

Στη μάχη οι κατάφρακτοι συνιστούσαν την εφεδρεία του στρατηγού, ο οποίος μόλις διέκρινε κάποιο ρήγμα στην αντίπαλη παράταξη τους έριχνε εκεί για να την διαλύσουν και να εξαναγκάσουν τον εχθρό σε άτακτη υποχώρηση. Για να μη διασπάται η συνοχή του σχηματισμού τους ενώ επιτίθενται, οι κατάφρακτοι κάλπαζαν προς τον εχθρό σε μέτρια ταχύτητα, κάτι που μείωνε όμως τη δύναμη της πρόσκρουσης.

Με την οικονομική και στρατιωτική παρακμή του Βυζαντίου στα τέλη της Μακεδονικής δυναστείας οι κατάφρακτοι αρχίζουν να φθίνουν. Ακόμη σημαντικότερη εξέλιξη της εποχής ήταν η ανάπτυξη και τελειοποίηση του Δυτικού ιππότη, ο οποίος έκανε την εμφάνιση του στην ανατολή με την κάθοδο των Νορμανδών στην Ιταλία και ύστερα με τις Σταυροφορίες. Οι Δυτικοί ιππότες είχαν πολλά πλεονεκτήματα σε σχέση με τους κατάφρακτους. Με τις ψηλές σέλες των αλόγων τους ήταν σχεδόν αδύνατον να τους ρίξει κάποιος στο έδαφος, ενώ μπορούσαν να πολεμήσουν όρθιοι πάνω στους αναβολείς τους. Επιτίθεντο με το δόρυ στερεωμένο στη μα-

σχάλη τους, κάτι που τους επέτρεπε μεγαλύτερη σταθερότητα, ακόμη και όταν έπεφταν στον εχθρό καλπάζοντας σε πλήρη ταχύτητα. Η ιστορικός Άννα Κομνηνή με τρόπο ανέφερε πως η επέλαση του Δυτικού ιππότη «μπορεί να τρυπήσει τα τείχη της Βαβυλώνας». Ο Ρωμαϊκός στρατός θα υποστεί πολλές ήττες, ενώ θα καταλήξει στην πρόσληψη πολλών Φράγκων και Νορμανδών ως μισθοφόρων.

Τις τεχνολογικές εξελίξεις ακολούθησε ο αυτοκράτορας Μανουήλ Κομνηνός, ο οποίος σαν μεγάλος θαυμαστής των Δυτικών ιπποτών θέλησε να αντιγράψει τις τακτικές τους. Αυτή η προσαρμογή φαίνεται και από τα έργα τέχνης της εποχής, όπου βλέπουμε για παράδειγμα τον Άγιο Γεώργιο να σκοτώνει το δράκο όρθιος πάνω στο άλογο του, με τα πόδια τεντωμένα και τα ακροδάκτυλα του να λυγίζουν μπροστά από τον αναβολέα.

Οι νέοι κατάφρακτοι του Μανουήλ αποδείχθηκαν τρομεροί στο πεδίο της μάχης, κάτι που φάνηκε ιδιαίτερα στον πόλεμο κατά της Ουγγαρίας, όπου σάρωσαν τους Μαγυάρους ιππότες. Ο Μανουήλ φρόντιζε πολύ για την εκπαίδευση των καταφράκτων του, οργανώνοντας μάλιστα κατά τα δυτικά πρότυπα κονταρομαχίες και άλλους ιππικούς αγώνες, στους οποίους συμμετείχε και ο ίδιος με μεγάλη επιτυχία.

Με την άλωση της Πόλης το 1204 και τις δυσκολίες της εποχής, το σώμα των καταφράκτων παρακμάζει και εν τέλει εκλείπει. Οι Ρωμαίοι

μέχρι τέλους θα συνέχιζαν να χρησιμοποιούν τον όρο για κάθε βαριά οπλισμένο και θωρακισμένο πολεμιστή, όμως δεν υπήρχαν πια τα χρήματα και οι δυνατότητες των παρελθόντος. Ο κατάφρακτος ιππέας θα συνεχίσει τον βίο του στις τάξεις των Λατίνων, των Οθωμανών και των Μογγόλων, μέχρι να τον καταστήσει ευάλωτο και απαρχαιωμένο μία νέα εφεύρεση: η πυρίτιδα.

Πηγή : <http://www.antibaro.gr/article>